

Resultaten van de Dorpstafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving Georganiseerd door de Bestuursraad Engelen-Bokhoven

**Veerhuis Bokhoven
10 november 2021**

Inhoudsopgave

Samenvatting, Conclusies en Aanbevelingen dorpsafel totaal	3
Resultaten van de Dorpsafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving	6
1. Inleiding/aanleiding	6
De uitnodiging	6
De Voorbereiding	7
De dorpsafel op 10 november 2021 in 't Veerhuis in Bokhoven	8
2. Wonen en Woonbehoefte	9
2.1 Opzet	9
2.2 Gestelde vragen en inbreng deelnemers	9
2.3 Analyse en samenvatting	12
3. Groene Leefomgeving	13
3.1 Opzet	13
3.2 Gestelde vragen en inbreng deelnemers	13
3.3 Analyse en samenvatting	16
4. Ontmoeten en Herberg Haverleij	17
4.1 Opzet	17
4.2 Gestelde vragen en inbreng deelnemers	17
4.3 Analyse en samenvatting	19

Samenvatting, Conclusies en Aanbevelingen dorpsstafel totaal

Inleiding/aanleiding

De bestuursraad heeft tot taak de bewoners van haar bestuursgebied te vertegenwoordigen in het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch, en hiervoor gevraagd en ongevraagd advies uit te brengen aan burgemeester en wethouders. Om deze taak te kunnen vervullen maakt de bestuursraad o.a. gebruik van dorpsstafels om met bewoners in gesprek te kunnen gaan over belangrijke onderwerpen. Zo ook de dorpsstafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving op 10 november 2021, om van de bewoners te horen wat er leeft en waaraan behoefte is op het gebied van Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving.

78 Mensen bezochten de bijeenkomst om mee te praten over bovengenoemde onderwerpen.

Er waren 3 sprekers: Ivar Schoppema van de gemeente 's-Hertogenbosch had een uiteenzetting over Wonen en Woonbehoeften, Mariëlle Kok, landschapsarchitecte, sprak over de Groene Leefomgeving, en Bianca te Lindert, bestuurslid Herberg Haverleij, vertelde over het reilen en zeilen van de Herberg in slot Haverleij.

Na elke spreker is in groepjes met een gespreksleider gebrainstormd en zijn door iedere deelnemer aantekeningen gemaakt n.a.v. door de organisatie geformuleerde vragen.

Het geheel van alle aantekeningen is gebundeld in bijgaand rapport en dient naast onderbouwing van acties voor Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving tevens als basis voor het verder te ontwikkelen

DorpsOntwikkelingsPlan Engelen, Bokhoven, Haverleij, wat de Bestuursraad in 2022 zal realiseren.

Inzet van de resultaten:

Communicatie deelnemers/bewoners

Zodra alle opgehaalde informatie van de dorpsstafel verwerkt is, krijgen de deelnemers aan de dorpsstafel het volledige rapport toegestuurd via het door hen opgegeven emailadres.

Hierin worden de conclusies en aanbevelingen die tijdens de Openbare Vergadering van 21 februari 2022 zijn besproken als laatste toevoeging opgenomen.

Tevens worden de deelnemers uitgenodigd om hun reacties en eventueel aanvullende informatie kenbaar te maken via info@bestuursraad.nl.

Bewoners die hun inbreng willen leveren bij de totstandkoming van voorgestelde of lopende initiatieven zullen door de bestuursraad worden uitgenodigd om hun inzet nader te bespreken.

Tweeterp, 't Parelkje en Website www.bestuursraadenegelenbokhoven.nl

Alle inwoners van het bestuursgebied worden via de Tweeterp en 't Parelkje geïnformeerd over de resultaten van de dorpsstafel en kunnen op de website van de bestuursraad het volledige rapport terugvinden en inzien. Ook hieraan is de uitnodiging gekoppeld om te reageren op de resultaten en/of ontbrekende informatie aan te leveren via info@bestuursraad.nl

Delen opgehaalde informatie en vervolg samenwerking met daarbij passende en betrokken partijen

Tijdens de dorpsstafel zijn drie belangrijke thema's aan de orde gesteld; Wonen en woonbehoeften, Ontmoeten, en (groene) Leefomgeving. Bij elk van deze thema's passen specifieke partijen en samenwerkingspartners. Het is onze wens om per thema de resultaten op te volgen met de daarbij aansluitende partijen en de juiste gemeentelijke contactpersonen.

Per thema enkele overwegingen:

Betreft Wonen en woonbehoefte:

In aanvulling op de uitkomsten uit de digitale enquête zijn veel nieuwe ideeën ingebracht over wat nodig is om woningen te splitsen en/of mantelzorgwoningen te realiseren. Duidelijk is dat hiervoor overkoepelende inspanningen nodig zijn, vanuit wet- en regelgeving, gemeentelijke organisaties en ook

sociaal-maatschappelijke organisaties. *Eén loket voor bewoners waar ze terecht kunnen en ondersteuning kunnen vinden.* De behoefte is er, de wens en bereidheid is er, een duidelijk pad voor de daadwerkelijke realisatie is de volgende noodzakelijke stap.

Veel nieuwe ideeën zien we voor het realiseren van hofjes voor ouderen en jongeren. Hier is de inbreng vooral gericht op mogelijke locaties in en om onze dorpen. En is er goed nagedacht over de voorwaarden qua omgeving die wenselijk of nodig zijn willen jongeren en/of ouderen kunnen aarden in een dergelijke nieuwe woon- leefomgeving.

Advies:

Start een gezamenlijke werkgroep met gemeente, bestuursraad, sociaal-maatschappelijke organisaties en enkele actieve en betrokken bewoners, waarin de resultaten uit de dorpsstafel worden besproken, geprioriteerd, geschouwd, en op haalbaarheid worden beoordeeld. Formuleer van daaruit de gewenste acties en betrek partijen die hierbij nodig zijn.

Betreft groene Leefomgeving:

Aansluitend op het doel van de gemeente Den Bosch om 100.000 bomen te planten, is tijdens de dorpsstafel geïventariseerd waar in ons bestuursgebied meer bomen en meer biodiversiteit wenselijk of mogelijk zouden zijn. Naast het door de landschapsarchitect gepresenteerde rapport met meer mogelijkheden voor vergroening op alle niveau's, zijn door de aanwezigen flink wat aanvullende suggesties gedaan voor bomen, biodiversiteit en meer of verbetering van wandelroutes in het gebied rondom en in Engelen, Bokhoven, de Henriëttewaard en het Engelermeer. Veel van de suggesties ondersteunen het rapport, maar er zijn ook veel nieuwe ideeën, waar de Bestuursraad samen met de gemeente DB in de komende vier jaar mee aan de slag kan.

Advies:

Formeer een werkgroep samen met verantwoordelijke ambtenaar/ambtenaren specifiek voor de totstandkoming van een meerjarig bomen-(aanplant)plan en maak op basis van een gezamenlijke schouw een actie- en prioriteitenlijst. Voeg aan de verschillende acties (betrokken) mensen en middelen toe. Denk hierbij zeker ook aan MeerBomen.nu voor beschikbaar plantgoed en aan subsidies die open staan voor vergroening en biodiversiteit. Neem hierin tevens de recent gestarte mogelijkheid mee dat bewoners bermen en boomspiegels kunnen adopteren.

NB: het (goed)lopende afstemmingsoverleg Groen en Beheer met wijkmanager en wijkregisseur kan hierin een overkoepelende en coördinerende rol spelen.

Betreft Ontmoeten en Herberg Haverleij

Er is een duidelijke behoefte aan meer gelegenheden en kansen om elkaar te ontmoeten en dan het liefst ook dichterbij huis. Dus niet alleen in Engelen-dorp en Bokhoven-dorp en Slot Haverleij, maar ook in de verschillende kastelen. Welke mogelijkheden zien we hiervoor of kunnen we hiervoor wellicht mobiel organiseren? En wat is er, los van het kostenaspect, mogelijk in nog te realiseren projecten?

Verder is er de vraag om op enigerlei wijze te voorzien in de behoefte van mensen om elkaar te kunnen helpen, waar dat nodig en/of wenselijk is. Dat zou digitaal kunnen, bijvoorbeeld via een te realiseren app, of door ergens een loket te realiseren, dan wel een telefonische hulplijn.

Er is veel belangstelling voor (het organiseren van) allerlei activiteiten, van koffiecorner tot sportieve ontmoetingen en hobbyclubs. Enkele ideeën vragen om nader onderzoek en overleg met de gemeente, zoals de (her)bestemming van ruimten voor horeca doeleinden of anderszins en het aanwijzen en realiseren van hondenuitlaatplaatsen met omheining.

Advies:

Start een digitaal Bewonersplatform! Zonder nieuwe initiatieven tekort te willen doen, of nieuwe kansen te blijven aangrijpen, lijkt er al veel winst te behalen uit het centraal coördineren van bestaande initiatieven en

het matchen van vraag en aanbod bij hulpvragen. Hier wordt opnieuw de behoefte aan een (digitaal) bewonersplatform benadrukt; vanuit de bestuursraad zijn daarvoor de eerste initiatieven genomen, maar deze zijn niet tot verder wasdom gekomen. Een oproep aan enkele deskundige en actieve bewoners (via Bewoners in Beweging) om hier de schouders onder te zetten en een dergelijk platform in te richten, te vullen, te bemensen en te coördineren, zou een stevige impuls kunnen geven aan de ontmoetingsmogelijkheden en bewoners op een andere manier met elkaar in contact kunnen brengen. Met het hieraan koppelen van een deels fysiek loket hebben we voor alle bewoners contactmogelijkheden gefaciliteerd.

Verwerking informatie en analyse in een DorpsOntwikkelingsplan (DOP)

Besturen is vooruitzien; vooruitzien op basis van verkregen informatie (van groepen bewoners, uit onderzoeken, trends en ontwikkelingen) en een gezamenlijke analyse daarvan; vooruitzien op basis van belangrijke aandachtspunten en de visie die zich daaruit ontwikkelt.

Samen besturen door gemeente en bestuursraad, betekent afstemming over beider visies en speerpunten. Hier wordt de functie van en de wens voor een DorpsOntwikkelingsPlan duidelijk. In het DOP Engelen-Bokhoven-Haverleij wordt een analyse gemaakt van de huidige situatie en wordt op basis van de gewenste situatie toegewerkt naar een dorpsontwikkelingsvisie. Voor Engelen-Bokhoven-Haverleij is een start gemaakt met een DOP; dit zal eind 2022 worden opgeleverd. Er wordt ingezet op 5 thema's, per thema is een team actief onder leiding van een teamcaptain vanuit de bestuursraad. Teams worden naar wens versterkt met deskundigen, actieve bewoners, gebiedskenners. Het verdient aanbeveling om gedurende deze ontwikkeling van het DOP, in de overgangsmomenten van de gekozen fasering, samen te werken met, bij het specifieke thema betrokken, ambtenaren van de gemeente DB, zodat de uitwisseling en afstemming van beider visies meegenomen wordt in de verdere totstandkoming van het DOP.

Voor de opzet, fasering en werkwijze van het DorpsOntwikkelingsPlan Engelen-Bokhoven-Haverleij, verwijst ik naar het betreffende document.

Resultaten van de Dorpstafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving

1. Inleiding/aanleiding

De bestuursraad heeft tot taak de bewoners van haar bestuursgebied te vertegenwoordigen in het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch, en hiervoor gevraagd en ongevraagd advies uit te brengen aan burgemeester en wethouders. Om deze taak te kunnen vervullen maakt de bestuursraad o.a. gebruik van dorpsstafels om met bewoners in gesprek te kunnen gaan over belangrijke onderwerpen. Zo ook de dorpsstafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving op 10 november 2021, om van de bewoners te horen wat er leeft en waaraan behoefte is op het gebied van Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving.

De uitnodiging

Na lange tijd is het nu gelukkig weer mogelijk om de beloofde dorpsstafel te organiseren, waar we met elkaar in gesprek gaan over **Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving**. De bestuursraad nodigt u hier van harte voor uit.

Na een korte terugblik op de drukbezochte dorpsstafel van januari 2019 waarin we samen bedachten wat er nodig is om 'Lekker lang, prettig en gezond te leven in Engelen, Bokhoven en Haverleij', zoomen we in op de resultaten van de Vragenlijst Wonen, de kansen in onze dorpen voor meer Ontmoeten en een fijne Leefomgeving.

We doen dit aan de hand van een aantal korte inleidingen, gevolgd door vragen waarmee alle aanwezigen aan het werk gezet worden; denk hierbij aan vragen als:

Wat kunnen we in Engelen doen om te zorgen voor meer doorstroming op de woonmarkt? Om plekken te creëren voor jonge mensen voor jonge gezinnen? Passende woonruimte voor ouderen?

Welke ideeën zijn er onder onze bewoners om de biodiversiteit in onze dorpen verder te

bevorderen? En hoe kunt u hier zelf in uw eigen omgeving aan bijdragen? Welke bomen willen we waar extra of terug planten?

Welke plekken of manieren zouden we graag zien om elkaar te ontmoeten? En welke activiteiten zouden we graag in onze dorpen meer en vaker willen organiseren?

Zin om mee te doen? Meld je aan via info@bestuursraad.nl met je naam (voornaam en achternaam), emailadres, o.v.v. Deelname Dorpsstafel 10 november 2021. En kom je als bezoeker of wil je mee helpen met de organisatie? Heel fijn, vermeld dat er zeker even bij!

Namens de bestuursraad, Yvonne Schram, John Branderhorst, Margo van den Oord

De Voorbereiding

Voorafgaand aan de dorpsstafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving is, vanwege de beperkingen door corona en om toch informatie van bewoners op te halen, een vragenlijst ontwikkeld. Deze is via de Tweeterp onder de aandacht gebracht en via de website digitaal toegankelijk gemaakt. Onderstaand de uitnodiging hiervoor. De resultaten van de vragenlijst worden behandeld in hoofdstuk 2. Wonen;

Helpt u mee aan de volgende stap voor een gezonde en prettige toekomst wat betreft Wonen en Woonomgeving voor alle bewoners in onze dorpen?

[Vul dan deze vragenlijst in voor Wonen en Woonomgeving in Engelen, Bokhoven, Haverleij](#)

Voor u ligt een link naar een vragenlijst over Wonen en Woonomgeving, voor alle bewoners van Engelen, Bokhoven en Haverleij. De gevraagde informatie is bedoeld om samen met alle bewoners, van jong tot oud, tot goed onderbouwde keuzes voor wonen in de toekomst voor onze dorpen te kunnen komen. Woont u in uw huidige woning naar wens? Of zou u misschien wel kleiner willen gaan wonen, zorgmogelijkheden in uw omgeving willen hebben? Uw woning willen delen? Kunt u geen passende woning vinden of is er helemaal geen aanbod wat bij u past? Vul dan deze vragenlijst in en help ons om bestuurlijk goede keuzes te maken en/of plannen voor te bereiden!

De bestuursraad zet de informatie uit deze vragenlijst in voor het stimuleren van initiatieven voor Wonen in de toekomst en de onderbouwing ervan voor onze dorpen. Ook dient deze vragenlijst ter voorbereiding van een dorpsstafel over wonen, waar wij u nu alvast voor uitnodigen. Deze zal ivm corona digitaal plaatsvinden en wel op 2 juni 2021. De verkregen informatie wordt alleen gebruikt door de bestuursraad voor bovengenoemde doeleinden.

op de website van de bestuursraad vindt u de link naar de vragenlijst:

<https://www.bestuursraadengelenbokhoven.nl/home/bewoners-in-beweging/>

Vindt u het moeilijk om de vragen digitaal in te vullen, wij helpen u graag op weg; op speciaal verzoek stoppen we een papieren versie bij u in de brievenbus; laat het ons weten via info@bestuursraad.nl, onderwerp 'Wonen'.

Zie voor meer informatie over woonvormen: [Woonconcepten senioren toelichting en voorbeelden](#)

De dorpsafel op 10 november 2021 in 't Veerhuis in Bokhoven

Op 10 november j.l. werd er door de Bestuursraad Engelen Bokhoven in het Veerhuis de dorpsafel Wonen, Ontmoeten en Leefomgeving georganiseerd. De opkomst was verrassend hoog: 78 mensen bezochten de bijeenkomst om mee te praten over bovengenoemde onderwerpen.

Er waren 3 sprekers: Ivar Schoppema van de gemeente 's-Hertogenbosch had een uiteenzetting over Wonen en Woonbehoefte, Mariëlle Kok, landschapsarchitecte, sprak over de Groene Leefomgeving, en Bianca te Lindert, bestuurslid Herberg Haverleij, vertelde over het reilen en zeilen van de Herberg in slot Haverleij. Na elke spreker werd er in groepjes met een gespreksleider gebrainstormd n.a.v. door de organisatie geformuleerde vragen.

De vragen bij de presentatie Wonen en Woonbehoefte waren:

- 1) Wat is er volgens u nodig om in EHB (Engelen, Bokhoven, Haverleij) Meer woningen te splitsen of mantelzorgwoningen te realiseren? Welke kansen en mogelijkheden ziet u hiervoor?
- 2) Wat is er volgens u nodig om een hofje voor ouderen én jongeren te organiseren? Welke kansen en mogelijkheden ziet u hiervoor?

Bij de presentatie Groene Leefomgeving werden de volgende vragen gesteld:

- 1) Waar in EBH willen we nog meer bomen planten? En waar meer biodiversiteit door struiken, bloembollen en/of zaaigoed?
- 2) Waar in EBH lopen jullie wandelroutes? Welke obstakels kom je daar tegen? Welke aanvullingen zou je daar willen zien?

De vragen n.a.v. de presentatie over Herberg Haverleij waren de volgende:

- 1) Zou u als herbergier willen helpen in de herberg?
- 2) Welk idee of ideeën heeft u om iets te organiseren in de Herberg of een andere ontmoetingsruimte?
- 3) Op welke andere plekken in EBH zouden volgens u ontmoetingsplekken moeten komen?

Een deel van de resultaten van deze brainstormsessies werd voor de groep gepresenteerd.

Het geheel zal worden gebundeld en dienen als basis voor het verder te ontwikkelen

DorpsOntwikkelingsPlan, waar de Bestuursraad dan mee aan de slag gaat.

De reacties op de groene leefomgeving en met name de vraag waar meer bomen te planten, en waar meer biodiversiteit te realiseren, zullen ism. de gemeente worden verwerkt in een groenplan en gefaseerd al in 2022 worden opgepakt.

Hetzelfde geldt voor de verbetering of aanpassing van de wandelroutes.

De uitkomsten bij de presentatie van Herberg Haverleij, over wie er herbergier wil zijn en wat te organiseren in de Herberg, worden rechtstreeks teruggekoppeld aan het bestuur van de Herberg.

Het verwerken van alle resultaten, een enorme schat aan informatie, neemt iets meer tijd in beslag dan de bestuursraad had voorzien. De gebundelde en geordende informatie wordt begin 2022 aan de deelnemers toegestuurd en gepubliceerd in de Tweeterp, op de website en in het volgende Paretje!

Voor de presentaties inhoudelijk verwijzen wij naar [de website van de bestuursraad onder Dorpsafels](#)

2. Wonen en Woonbehoefte

2.1 Opzet

Ivar Schoppema, beleidsmedewerker wonen van de gemeente 's-Hertogenbosch, gaf een uiteenzetting over Wonen en Woonontwikkelingen aan de hand van de demografische opbouw van Engelen, Bokhoven en Haverleij.

Margo van den Oord presenteerde de resultaten van de digitale enquête Wonen en Woonbehoeften die enkele maanden voorafgaand aan de dorpsafel heeft plaatsgevonden. De resultaten uit deze enquête zijn mede ingezet om tot de invulling en verdiepende vraagstelling van de dorpsafel te komen. Dit heeft geleid tot vragen over het splitsen van woningen, mantelzorgwoningen en hofjes voor jongeren en ouderen. In totaal werden hier voor maar liefst 170 suggesties aangeleverd! Voor de uitwerking is gebruik gemaakt van een tabelvorm en de ideeën en opmerkingen zijn zoveel mogelijk per thema gebundeld, waardoor het overzicht aan duidelijkheid wint.

2.2 Gestelde vragen en inbreng deelnemers

Vraag 1) Wat is er nodig in EBH om <i>meer woningen te splitsen of mantelzorgwoningen te realiseren?</i> Kansen en mogelijkheden hiervoor?
Voorwaarden regelgeving <ul style="list-style-type: none">
- Ondersteuning van gemeente, werkgever, MO, school
- Bereidheid gemeente om hierover mee te denken
- Loket/adviseur gemeente, net zoals bij energie/duurzaamheid
- Meedenkende/soepele regelgeving
- Medewerking voor inwoners die bereid zijn tot woningsplitsing
- Moet makkelijk vergunning te krijgen zijn
- Voortijdig al toestemming voor verbouwing van garage naar woning.
- Stimulans gemeente (subsidies?)
- Toegankelijkheid gemeente moet beter
- Begrip bij de belastingdienst: WOZ, uitkeringen (ineens van Aow alleenstaand naar samenwonend)
- Medewerking gemeente bij woningsplitsing of plaatsen mantelzorgwoning
- Bestemmingsplan aanpassen
- Wetgeving aanpassen: AOW, WOZ
Locaties/bouwgrond <ul style="list-style-type: none">
- Locaties zoeken waar mantelzorgwoningen gebouwd kunnen worden
- Belangrijk dat er een grote woning met tuin is.
- Grote woningen opkopen door de gemeente en herinrichten
- Mogelijkheden voor uitbreiden bestaande woning
- Woningen op industrieterrein
- Op de plaats van de Engelenburcht + RK gebouw een plan ontwikkelen voor hofjes
- Binnen Slot Haverleij de Herberg uitbreiden
- Ruimte: de Golfbaan, Engelterschans / kerkgebouwen
- Tussen Engelenweg/Engelermere en langs Steenbeemden
- Grotere percelen herinrichten voor deels senioren / jongeren
- Bij reorganisatie grote complexen aanpassen voor toekomst
- Groepjes bewoners mobiliseren in een deel van een straat werkt ook als hofje
- Goede voorzieningen treffen, zoals voldoende parkeerplaatsen (strengere norm per woning)

Woonvormen

- *Tiny house* in tuin waar ouders bij kinderen kunnen wonen
- Mantelzorg concentreren rond zorgaanbod
- Zogeheten '*zorgkernen*' creëren waar verschillende soorten zorg samenkomen op verschillende locaties om anderen te ondersteunen
- Deze '*zorgkernen*' locaties kunnen ook een sociale functie vervullen
- Containerwoningen die tijdelijk (15 jaar) kunnen blijven staan
- Mantelzorgwoningen door toestaan van inwonen door kinderen met hun gezinnen
- Jong en oud combi
- Praktische, kleinere, gemakkelijke & klimaat bestendige woningen
- Knarrenhofjes
- Bungalowtje met klein buitenverblijf
- Tiny houses als onderdeel van een nieuw kasteel, gestapeld of gestrooid
- Mix oudere /jongere maar ook ouderen/ouderen
- Nieuw ontwikkelen mix van woningen
- Geen grote woonblokken
- Klein & Sociaal
- Hofjes ontwikkelen, met tuinen en gemeenschappelijke ruimten. Ook voor delen van gereedschap, spullen enz.

Deskundigheid

- Mogelijkheid mantelzorg te verlenen
- Inhuurbare adviseur voor geïnteresseerden
- Eigen regie voeren
- Aanpassingen doorvoeren bij renovatie en verduurzaming
- Schakel architect Soeters uit want door hem mag er niets in de kastelen, bied mogelijkheden voor eigen inbreng van bewoners
- Dorpsontwikkelingsplan maken door inwoners zelf, met professioneel advies-steun
- Communicatie middels een groepsapp. werkt al verbindend.

Kostenaspect

- Betaalbare ruimte
- Financiële middelen voor woningeigenaar die woning wil splitsen
- Betaalbaarheid : eigen donatie en beleggers drijven de prijs op, maken woningen schaars
- Woningbouwcorporatie huis laten kopen en zij verbouwen/splitsen en verhuren

Urgentie

- Woningaanbod moet aangepast aan huidige demografie.
- Maak doorstroming mogelijk naar relevante andere woningen in de wijk
- Kangoeroewoning vergunning vrijmaken
- Bokhoven gemeenschap ziet graag jongeren komen
- Meer gemeenschappelijke ruimten/ontmoeten/ opzetten.
- Snelheid om mantelzorgwoning te realiseren. Vaak urgent, aanvraag vergunning duurt te lang: moeder overleden vóór plaatsing mantelzorgwoning. Procedures zijn te lang (2 jaar!). Regelgeving aanpassen.
- Nadelen aan woningsplitsing: ervaring in Engelen met woningsplitsing. Zitten nu 6 personen in een eengezinswoning. Dit is niet de bedoeling.

Vraag 2) Wat is er volgens u nodig om een hofje voor ouderen én jongeren te organiseren? Welke kansen en mogelijkheden ziet u hiervoor?

Voorwaarden regelgeving

- woningcorporatie terug naar kernactiviteit
- Mogelijkheden voor gelijkgestemden hofjes te bouwen
- Ruimte creëren en stimulerend beleid van de gemeente
- dwang naar woningcorporaties

Locaties/bouwgrond

- Een hofje voor ouderen en jongeren is een goed idee. Idee voor de Engeler Schans? In de polder?
- RK kerk en Engelenburcht omtoveren tot woningen voor ouderen en jongeren; Wonen in het centrum van Engelen.
- Engelenburcht wonen - leefgemeenschap.
- Nabij Engelermeer / rand met Vlijmen bouwlocatie te vinden.
- Engeler Schans? Overleg met kerken zowel parochie als Protestantsekerk.
- Objecten aanwijzen en ombouwen van huidige woning. Gelijk met verduurzaming proces of op lege plekken compacte knarrenhofjes.
- Grotere oude huurwijken naar toekomst verbouwen en inrichten.
- Betaalbare huurwoningen in de binnenstad waar de voorzieningen voor beiden beter zijn dan in de dorpskern
- Uitbreiding van het dorp, hiervoor een plek/weiland aanwijzen
- Nieuwbouw, wellicht nieuw kasteel
- Invullen lege plekken in de dorpen
- Golfbaan (deels) ombouwen naar hofjes.
- Engelerhart aanvullen met / ombouwen naar hofjes
- terrein rond RK kerk en Engelenburcht
- nieuwe "kastelen"
- rondom Veerhuis wat nu te koop staat; gebruik omliggende ruimte
- samenwerking met scholen die ruimte over krijgen
- integreren in nieuw dorpje of kasteel, met tiny houses of kleine appartementen
- Wonen op het water / Engelermeer(?)
- Wat kan worden afgebroken?
- Tegenover de winkel een stuk van de golfbaan opofferen
- Naar 1 school, is voldoende: dan ontstaat er weer ruimte in het dorp

Voorwaarden omgeving

- Jongeren en ouderen moeten meer vinden dan een woning: voorzieningen, OV, veiligheid!
- gezamenlijke ruimte buiten
- samen iets te doen jongeren en ouderen
- mensen moeten elkaar eerst leren kennen
- kroeg!
- sociale cohesie stimuleren
- Begijnhof, dus geen jongeren! (overlast-lawaai-)
- Samen dingen ontwerpen met elkaar.
- Bij nieuwe ontwikkelingen rekening houden met gezamenlijke ruimtes zoals ontmoeting, keukens en werkplaats

- meer informele ontmoetingsplekken organiseren
- Voorzieningen voor beide doelgroepen
- Ook woonvoorzieningen voor mensen met een beperking
- Welwillendheid van de omgeving als er ergens een ruimte gevonden is waar gebouwd kan worden

Deskundigheid

- Leefgemeenschap “De Bondgenoot in Barneveld als voorbeeld
- Bestaande voorbeelden als in Beeckendaal en Kloostertuin ten tonele voeren.
- meldpunt maken waar mensen met andere woonwensen zich kunnen aanmelden
- Wooninitiatief ontwikkelen

Urgentie

- Stel eisen aan beiden groepen.
- minder groei luxe grote huizen
- Projectontwikkelaars minder invloed geven
- bouw specifiek voor nieuwe leraren/agenten/verpleegkundigen in een mix met ouderen. De gemeente heeft daar belang bij
- Jongeren en ouderen samen: wonen met zorg
- Betaalbare huurwoningen 70-100m²

2.3 Analyse en samenvatting

In aanvulling op de uitkomsten uit de digitale enquête zijn er veel nieuwe ideeën ingebracht wat er nodig is om woningen te splitsen en/of mantelzorgwoningen te realiseren. Duidelijk is dat hiervoor overkoepelende inspanningen nodig zijn, vanuit wet- en regelgeving, gemeentelijke organisaties en ook sociaal-maatschappelijke organisaties. Eén loket voor bewoners waar ze terecht kunnen en ondersteuning kunnen vinden. De behoefte is er, de wens en bereidheid is er, een duidelijk pad voor de daadwerkelijke realisatie is de volgende noodzakelijke stap.

Veel nieuwe ideeën zien we voor het realiseren van hofjes voor ouderen en jongeren. Hier is de inbreng vooral gericht op mogelijke locaties in en om onze dorpen. En is er goed nagedacht over de voorwaarden qua omgeving die wenselijk of nodig zijn willen jongeren en/of ouderen kunnen aarden in een dergelijke nieuwe woon- leefomgeving.

3. Groene Leefomgeving

3.1 Opzet

De presentatie van landschapsarchitecte Marielle Kok, behelst een overzicht van de plannen voor de omgeving van Engelen, Bokhoven en het Engelermeer. Om beter in beeld te krijgen of deze plannen ook aansluiten bij de wensen van de inwoners voor hun eigen (groene) leefomgeving zijn twee vragen gesteld. Daarbij is nadrukkelijk ruimte gelaten voor een eigen invulling van de omgeving, ook los van de gepresenteerde plannen. Voor de uitwerking is gebruik gemaakt van een tabelvorm en de ideeën en opmerkingen zijn zoveel mogelijk per gebied verzameld, waardoor het overzicht aan duidelijkheid wint.

3.2 Gestelde vragen en inbreng deelnemers

Vraag 1a. Waar willen we meer bomen?	Wat/hoe
<p>Algemene opmerkingen en ideeën</p> <ul style="list-style-type: none"> – Langs de dijken, wegen en wandelpaden – In het hele gebied, met name genoemd: Henriettewaard (binnen wandelgebied tussen Dieze en Crèvecoeur) en uiterwaarden Bokhoven – op open stukken in het gebied – langs Engelseweg bij boerderij a/h water – langs de Steenbeemden tussen Omloop en Bokhoven – Maasoverpad/Treurenburg tussen windturbine(s) en dorp 	<p>Bloemen (zaaigoed/bollen) en struiken</p> <p>Aaneengesloten voorzieningen voor meer bijen en insecten in het hele gebied, zodat een “bijenlint” ontstaat</p> <p>Boomgroepen, bosjes en struwelen</p> <p>Bos aanleggen</p> <p>Bomen of boomgroepen</p> <p>Leibomen of boomgroepen</p>
<p><i>Engelen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – laatste deel Graaf van Solmsweg (einde kern tot A59) – Engeler Schans/Maasoverpad tussen A59 en dorp (t.h.v. kerkhof) – vooral op pleinen, inclusief schoolpleinen – Engelerpark – langs de Haverlij aan de westzijde tussen de rotondes – Engelenburcht en andere stenen omgevingen vergroenen 	<p>Bos aanleggen</p> <p>Leibomen, boomgroepen of schermen met groen tegen geluidsoverlast snelweg</p> <p>Vergroenen met bomen</p> <p>Boomgaarden/fruitbomen</p> <p>Bomen of boomgroepen</p> <p>Gevelbegroeiing of geveltuinen</p>
<p><i>Bokhoven</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Uiterwaarden van de Maas – Driekoningenplein – kop Oppershof/Baron van der Aaweg (aan de rand van de wilde bloemenborder) – driehoek Oppershof 16 + hoek om 	<p>Bomen en struiken</p> <p>Meer bomen en groen</p> <p>Fruitbomen</p> <p>Bomen en groen</p>

– langs de Bokhovense Maasdijk (vanaf de Dieze)	Bomen en boomgroepen, bloemen (zaaigoed/bollen) en struiken
<p><i>Kastelen</i> <u>Slot Haverleij</u> – op de plaats waar nu een speeltuintje is bij Haverleij</p> <p><u>Beeckendael</u> – Algemeen</p> <p>– Hofje C</p> <p>– Esplanade</p> <p>– Openbare entree</p>	<p>Boomgroepen, bosjes en struwelen</p> <p>Minituintjes/geveltuinen</p> <p>Bomen en groen</p> <p>Bomen en groen</p> <p>Mooie bomenrij</p>
<p><i>Henriëttewaard</i> – Algemeen</p> <p>– Diezekanaal, ruimte tussen Kanaaldijk en golfbaan</p> <p>– Kanaaldijk en het looppad langs de Dieze-arm</p>	<p>Toegankelijk maken voor publiek Gedeeltelijk natuurgebied aanleggen</p> <p>Bomen + voetpad</p> <p>Bomen</p>
<p><i>Engelermeer</i> – populierenakkers</p> <p>– ligweide ten oosten van het Engelermeer</p> <p>– vanaf Engelerpark langs de Vutter naar Engelermeer</p>	<p>Stapsgewijs ombouwen naar biodivers bos met onderbegroeiing met Wandelpaden; meer bebossing;</p> <p>Wandelbos aanleggen</p>
Vraag 1b. Waar willen we meer biodiversiteit?	Wat/hoe
<p><i>Haverleij</i> – tussen Heesterburgh en Oeverhuyze</p> <p>– tussen het slot Haverleij en Heesterburgh</p> <p>– talud tussen Parcivalring en hole 1</p>	<p>Bloemen (zaaigoed/bollen), struiken</p> <p>Wild en natuurlijk met wandelpaden</p> <p>Bloemen (zaaigoed/bollen), struiken</p>
Aanvullende algemene reacties ten aanzien van vergroening	
<p>– Meer bomendiversiteit in plaats van monocultuur van populieren!</p> <p>– Duurzaam gevarieerde boomaanplant, fruitbomen; gebiedseigen soorten</p> <p>– Meer ‘dikke’ bomen (stamdoorsnede > 35 cm)</p> <p>– Meer Spaanse aak, linde, den, cypres, Zweedse</p>	

<p>meelbes, peer, prachttappel, sierappel, zoete kers en kastanje en es</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rotondes verfraaien – Heemtuin uitbreiden – Meer broedplaatsen voor vleermuizen, zwaluwen, uilen – Crevecoeur – Buitengebied diervriendelijker maken met houtwallen en -singels – Met de boeren in gesprek gaan om bomen in/langs akkers en weilanden te plaatsen – Paal voor ooievaars, ook in Bokhoven – Inritten van alle kastelen: asfalt vervangen door open verharding van baksteen – Slot Haverleij: openluchttheater (tussen twee appartementsgebouwen) – GEEN nieuwe windturbines ten westen van Bokhoven 	<p>Aanplant bosje, struiken, bloemen (zie 1^e rotonde met vlinderstruiken)</p> <p>Gebiedseigen beplanting</p> <p>Vergroenen d.m.v. verplaatsbare bakken (planten/bloemen) en meer multifunctioneel gebruik zonder overlast voor aanpalende woningen</p>
---	---

Vraag 2. Waar in Engelen-Bokhoven-Haverleij lopen jullie wandelroutes? Welke obstakels kom je daar tegen? Welke aanvullingen zou je daar willen zien?	
<i>Wandelroute</i>	<i>Obstakels</i>
<ul style="list-style-type: none"> – Engelermeer helemaal rond kunnen gaan – Wandelroutes voor dieren, bijvoorbeeld paarden 	<p>industriegebied Boskalis omzetten naar recreatieve natuur</p> <p>bomen over wandelpaden verwijderen</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Aanleg wandelpaden ook over weidegebieden – Klompenpad door agrarisch gebied en langs de Maas 	<p>Boeren compenseren/belonen voor wandelvoorzieningen en bomen op hun gebied</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Bokhovense Maasdijk struinpad, onder aan de dijk, langs het water 	<p>Van gemeentegrens tot Crevecoeur</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Bokhovense Maasdijk wandelpad op de dijk 	<p>Dijk autoluw/autovrij maken</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Henriettewaard en Meerwijk 	
<ul style="list-style-type: none"> – Wandelpaden ontwikkelen + pontje in de Dieze 	

voor een wandelroute	
<ul style="list-style-type: none"> – Engelseweg – Weg naar Hedikhuizen – Bokhoven, fietspad van dijk langs speeltuin – Oppershof via Baron van der Aaweg naar de dijk – Heel Bokhoven 	<p>Gevaarlijk voor fietsers en wandelaars Fietspad aanleggen</p> <p>Gevaarlijk om langs te lopen</p> <p>Leuk stukje, maar gevaarlijk</p> <p>Gevaarlijk, geen wandelpad</p> <p>Tekort aan veilige wandelpaden</p>
Aanvullende reacties ten aanzien van wandelroutes	
Hele gebied	<p>Meer bankjes en beter onderhoud bestaande bankjes</p> <p>Veel oneffenheden terrein door gebruik zwaar materieel op zachte ondergrond</p> <p>Bestaande wandelmogelijkheden zijn voor ouderen moeilijk begaanbaar</p> <p>Alle wandelpaden zo maken dat er twee rollators naast elkaar passen</p> <p>Hoofddoel beplanting: leefomgeving (voeding en beschutting) voor vogels en dieren</p>
Maasoeverpad	trap aanleggen zodat wandelaars de slinger van het fietspad kunnen overslaan
Bokhoven	Parkeren auto's Driekoningenplein verbieden

3.3 Analyse en samenvatting

Naast het door de landschapsarchitect gepresenteerde rapport zijn er flink wat aanvullende suggesties gedaan voor de invulling van het gebied rondom en in Engelen, Bokhoven, de Henriëttewaard en het Engelermeer. Veel van de suggesties ondersteunen het rapport, maar er zijn ook veel nieuwe ideeën, waar de Bestuursraad in de komende vier jaar mee aan de slag kan. Enkele zaken kunnen worden beschouwd als klachten, die snel opgelost zouden kunnen worden (bijvoorbeeld het kapot rijden en daarmee onbegaanbaar maken van bermen en paden)

Met name de vraag naar geschikte wandelpaden en zitgelegenheden in het gehele gebied rond Engelen en Bokhoven valt daarnaast extra op.

4. Ontmoeten en Herberg Haverleij

4.1 Opzet

Doel van de presentatie is vooral het onder de aandacht brengen van het belang van een sociaal veilige en prettige omgeving voor iedereen in Engelen en Bokhoven.

Het initiatief van een aantal vrijwilligers tot het oprichten van de ontmoetingsplek "Herberg Haverleij" in Slot Haverleij is een prachtig voorbeeld van hoe hieraan invulling kan worden gegeven.

Plekken, waar mensen bij elkaar kunnen komen om samen iets te ondernemen of om gewoon een kopje koffie of thee met elkaar te drinken en een praatje te maken, zijn belangrijk om met name eenzaamheid te voorkomen of te doorbreken.

De vraagstelling hieronder gaat in op de mogelijkheden, die mensen zien om tot een (nog) betere sociale en veilige omgeving voor iedereen te komen.

4.2 Gestelde vragen en inbreng deelnemers

4.2.1. Zou u als herbergier willen helpen in de Herberg? Zo ja, vermeld dan graag uw naam en emailadres/mobnr.

Op deze vraag is door enkele mensen positief geantwoord. Hun namen zijn al doorgegeven aan de organisatoren van de Herberg.

4.2.2. Welk idee of ideeën heeft u om iets te organiseren in de Herberg of in andere ontmoetingsruimte? En mogelijk uw eigen rol daarin?

Hieronder een opsomming van de ideeën.

- Presentaties
- Filmpjes vertonen
- Themabijeenkomsten (b.v. avond over moestuinieren)
- Eindejaarsbijeenkomst met fotocollage en muziek erbij
- Atelierroute organiseren
- Muziek maken/luisteren
- Leesclub/boekenclub
- Taaltraining
- Startpunt voor b.v. looptraining
- Bijeenkomst over maatschappelijke onderwerpen zoals
  - energietransitie
  - zorgonderwerpen
  - inloospreekuur voor buurtbemiddeling073
- Ruimte voor hobbyclubs
- Kooksessies verschillende landen (b.v. met soepmaaltijden voor dorpsgenoten)
- Spel-avonden zoals Mahjong, schaken, bridge etc.
- Creëren van een "wijkplein"
- Opzetten vrijwilligersorganisatie
- "Hoffice" zoals op Driekoningenplein 4 Bokhoven
- Thuiswerkplekken
- Huiswerkbegeleiding

- Yoga/meditatie
- Organiseren speurtocht door Engelen en Bokhoven met een aantal locaties voor een versnapering, b.v. 2x per jaar als verbinding tussen jong en oud
- “walking” jeu de boules
- Welkomstbijeenkomst voor nieuwe inwoners
- Een app opzetten voor Engelen, Bokhoven en Haverleij waar mensen terecht kunnen met vragen en aanbiedingen voor hulp

4.2.3. Op welke andere plekken in Engelen-Bokhoven-Haverleij zouden volgens u ontmoetingsplekken moeten komen?

Op deze vraag is heel divers gereageerd.

- Er wordt vooral aandacht gevraagd voor het beter en meer openstellen van bestaande locaties, zoals de Engelenburcht, maar ook het Veerhuis (dat vooral behouden moet blijven). Deze plekken worden ook genoemd als geschikte locatie voor het verzorgen van betaalbare maaltijden aan aanschuiftafels.
- Verder wordt voorgesteld om in elke kern en elk kasteel een “Herberg” te creëren.
- Daarnaast zou bij ieder te ontwikkelen hofje of gemeenschappelijk woonproject een gemeenschappelijke ruimte moeten worden gerealiseerd.
- Ook de RK Kerk Sint Lambertus wordt genoemd, onder meer als alternatief voor de Engelenburcht, die aan vervanging toe zou zijn. Voorgesteld wordt om een terras aan het water bij de Lambertuskerk te realiseren.
- De protestantse kerk in Engelen kan worden omgebouwd tot ontmoetingsruimte met bankjes op het kerkplein.
- In Bokhoven worden de camping en ook de sacristie en de pastorie van de kerk genoemd, evenals de kerk zelf.
- Een “glazen huis” op het Driekoningenplein in Bokhoven wordt voorgesteld als ontmoetingsplek.
- Er is vraag naar een bruine kroeg/café, wat in een dorp als Engelen toch levensvatbaar zou moeten/kunnen zijn.
- Voorgesteld wordt om het plein voor de Antonius Abt School in Slot Haverleij te voorzien van een jeu de boulesbaan en bankjes.
- Bij/in de Plusmarkt zou ruimte moeten zijn voor een koffiehoeke en ontmoetingsplek.
- Bestaande locaties beter benutten, zoals Matrix, Engelenburcht, Engelerhart, sporthal Engelerhout en Veerhuis.
- Rond Kasteeltuin Haverleij kan een “strandtent” met speeltuin worden gevestigd met horeca vergunning, geschikt voor koffie/lunch overdag en lokaal (buurt)café ‘s avonds.

Bij alle suggesties worden ook enkele kanttekeningen geplaatst en andere verzoeken gedaan.

- Als activiteiten op elkaar worden afgestemd, kunnen ze elkaar versterken in plaats van versnipperen.
- In hoeverre worden gemeenschappelijke ruimtes/plekken concurrerend of aanvullend aan elkaar.
- Zorg voor meer bekendheid van de verschillende locaties, (sociale kaart)
- Creëer hondenuitlaatvelden met omheining op verschillende plekken.

4.3 Analyse en samenvatting

Uit bovenstaande reacties blijkt dat er in elk geval een duidelijke behoefte is aan meer gelegenheden om elkaar te ontmoeten en dan het liefst ook dichterbij huis. Dus niet alleen in Engelen en Bokhoven en Slot Haverleij, maar ook in de verschillende kastelen.

Dit is iets om mee te nemen bij mogelijk nog te realiseren projecten.

Verder is er de vraag om op enigerlei wijze te voorzien in de behoefte van mensen om elkaar te kunnen helpen, waar dat nodig en/of wenselijk is. Dat zou digitaal kunnen, bijvoorbeeld via een te realiseren app, of door ergens een loket te realiseren, dan wel een telefonische hulplijn.

Er is veel belangstelling voor (het organiseren van) allerlei activiteiten, van koffiecorner tot sportieve ontmoetingen en hobbyclubs. Wat nog uitgezocht moet worden of er, naast zin om mee te doen, ook voldoende personen zijn die zich voor de organisatie van dergelijke activiteiten willen inzetten.

Enkele ideeën vragen om nader onderzoek en overleg met de gemeente, zoals de (her)bestemming van ruimten voor horeca doeleinden of anderszins en het aanwijzen en realiseren van hondenuitlaatplaatsen met omheining.